

najobilnijih djela lakše je, a razdioba velikih troškova među mnogobrojnije kupce učinit će piscima tisak ugodnijim, a čitaocima kupnju povoljnijom, jer množina pomaže nemoćna . . . Pače, od drugih će nam privesti vatrene učenike, privest će Srbe u Ugarskoj rasijane; pače, ni ista Srbija turska s vremenom ne će odbijati da s nama podržaje književni saobraćaj«⁹⁾.

K ovim okolnostima treba dodati još i ovu. Čitava je ondašnja inteligencija prolazila ili kroz katoličke škole, ili kroz škole, koje su bile pod utjecajem katoličkog svećenstva, jer je katoličko svećenstvo davalo većinu nastavnika. Univerzalna shvaćanja i ekspanzivne težnje katoličke crkve svakako da su ostavljale snažan trag u formiranju mentaliteta hrvatskih intelektualaca. Zato nalazimo mnoge katoličke svećenike, koji su istaknuti u ilirskom pokretu; oni izgrađuju kasnije ideologiju jugoslavenskog pokreta (Strossmayer, Rački), a u pitanju Bosne skloni su srpskoj tezi (Strossmayer, bosanski franjevci). Ova su shvaćanja i ideologije s druge strane bila potpuno u skladu sa težnjama katoličke crkve za prodiranjem na istok. Od tuda i Strossmayerovo zauzimanje za zbliženje istočne i zapadne crkve.

Vidjeli smo k tome, da je u Hrvatskoj oko 32% intelektualaca krajem XVIII. vijeka bilo plemićskog podrijetla. Plemstvo je i po svom odgoju i po svojim nazorima i tradicijama također skloni univerzalnim idejama i težnjama. Prema tome i ovo je bio jedan od činilaca, koji su utjecali na izgrađi-

⁹⁾ Derkos Ivan, »Genij domovine«, isp. Barac, op. cit. str. 60.